

Slovenski VESTNIK

Poštni urad 9020 Celovec
Verlagspostamt 9020 Klagenfurt
Izhaja v Celovcu
Erscheinungsort Klagenfurt
Posamezni izvod 3 šilinge
mesečna naročnina 12 šilingov
celoletna naročnina 120 šilingov
P. b. b.

LETNIK XXXIII.

CELOVEC, PETEK, 31. MAREC 1978

ŠTEV. 13 (1859)

V MEDNARODNEM LETU BOJA PROTI APARTEIDU:

MANJŠINSKA POLITIKA AVSTRIJE obsega tudi očitne primere diskriminacije

Kakor poročamo na drugem mestu, se je letos 21. marca — na svetovni dan boja za odpravo rasne diskriminacije — začelo mednarodno leto boja proti apartheidu kot najhujši obliki rasizma, zgrajeni na razločevanju ljudi na več- in manjvredne. Ob tej priložnosti je generalni sekretar OZN, Avstrijec Waldheim, pozval človeštvo, da se postavi po robu rasni in vsem drugim vrstam diskriminacije.

Njegov poziv brez dvoma velja tudi Avstriji, kajti njena manjšinska politika obsega zelo očitne primere diskriminacije. „Apartheid avstrijskega kova“ sicer ni zgrajen na ločevanju ljudi po barvi kože, kakor to delajo rasistični režimi v Afriki, marveč se v Avstriji z različnimi merili odmerjajo pravice za državljane po narodni pripadnosti in jeziku; tako eno kot drugo pa vse preveč spominja na proslule metode, ki se jih je v teoriji in praksi posluževal nazizem, ko je uveljavljal svojo teorijo o nemškem „herrenvolku“.

Trenutno najbolj kričeč primer „apartheida made in Austria“ je val sodnijskih procesov, ko se morajo slovenski aktivisti zagovarjati pred sodiščem kot kriminalci in zločinci, ker so se poslužili demokratičnih sredstev političnega boja za uresničitev mednarodno zagotovljenih pravic in za izpolnitev člena 7 državne pogodbe. Ti procesi pomenijo namreč eklatantno kršitev ustavno zajamčene enakosti pred

zakonom, pomenijo kršitev človekovih pravic in pomenijo očitno diskriminacijo. Kajti iste avstrijske oblasti, ki danes sodijo koroškim Slovincem, so bile leta 1972 slepe in gluhe, ko so nemški nacionalisti z zloglasnim „tafelsturmom“ protizakonito podirali uradne dvojezične napise in s svojim pogromskim

STALIŠČE JUGOSLAVIJE:

Sodni procesi pomenijo pritisk na manjšino

Uradni predstavnik zveznega sekretariata za zunanje zadeve SFR Jugoslavije Mirko Kaležič je prejšnji teden na tiskovni konferenci v Beogradu zavel stališče tudi do procesov proti pripadnikom slovenske narodne skupnosti na Koroškem ter dejal:

„Očitno je, da gre za ukrepe in dejavnost z namenom, pripraviti manjšino za vsako ceno do tega, da sprejme zakon o narodnostnih skupinah in vstopi v sosvete, ki so v tem zakonu predvideni. Pri tem uporabljajo metode pritiskov in zastraševanja, od obrekovanja in diskreditiranja zakonitih predstavnikov manjšine pa do sodnih procesov, ki so že bili in ki jih še napovedujejo.“

Hkrati pa je Kaležič zagotovil, da bo „Jugoslavija tudi v prihodnje, kot že do zdaj, vsestransko podpirala pravični boj slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji za uresničitev njihovih pravic, zajamčenih z državno pogodbo, in se bo še nadalje zavzemala za to, da bi ureditev tega vprašanja dosegli v dialogu med vlado in manjšinama, ker je to edino pravilna pot.“

divjanjem po vsej južni Koroški pred očmi varnostnih organov pozeptali pravni red in zakonitost v blato.

Kot zgovoren primer diskriminacije je treba omeniti velikovško občino in njen odnos do slovenskega kulturno-prosvetnega življenja. Prav v „evropskem mestu“ Velikovec se je namreč že ponovno dogadilo, da je župan odklonil slovenskemu društvu dvorano za kulturno prireditve, in to z „utemeljitvijo“, da bi taka prireditve izzvala medprebivalstvom negotovanje in morda celo demonstracijo. V „podkrepitev“ takega argumentiranja pa je navezal župan še na razstrelitev Steinacherjevega spomenika, kar nedvomno predstavlja nezaslišano provokacijo, saj je s tem atentat neposredno podtaknil Slovincem, ne da bi imel tudi le najmanjši dokaz o njihovi krivdi.

V ostalem se skoraj dnevno pojavljajo novi primeri diskriminacije na jezikovnem področju, ko najrazličnejši uradi od upravnih preko vojaških vse tja do cerkvenih oblasti z brezprimerno aroganco negirajo v členu 7 državne pogodbe nedvoumno zapisano določilo o enakopravnem slovenskem uradnem jeziku.

Če vse to postavimo v okvir še drugih oblik zapostavljanja in diskriminacije, ki se dogajajo pod plaščem „vzorne“ manjšinske politike v Avstriji, potem se niti ne čudimo, da Avstrija pred mednarodnimi forumi o tej svoji politiki sramežljivo molči — kot se je nedavno zgodilo tudi v komiteju OZN za boj proti diskriminaciji. S takimi dejanji in s svojo slabo vestjo daje Avstrija značilen prispevek k mednarodnemu letu boja proti apartheidu.

MANJŠINSKO VPRAŠANJE V OZN:

Ali je molk Avstrije izraz njene slabe vesti?

Odkar je bil leta 1969 ustanovljen odbor OZN za boj proti rasni diskriminaciji in je bil državam, ki so pristopile h konvenciji o preprečevanju vseh vrst rasne diskriminacije, naložena dolžnost, da redno poročajo o svojih tozadevnih ukrepih, je tudi Avstrija že trikrat predložila tako poročilo. Medtem ko sta bili prvo in drugo poročilo Avstrije v minulih letih deležni v forumih OZN ostre kritike zaradi avstrijske manjšinske politike, pa sedanje tretje poročilo Avstrije manjšin sploh ne omenja več.

Spričo tega je jugoslovanski delegat Silvo Devetak v odboru OZN zastavil vrsto vprašanj o odnosu do Slovencev in Hrvatov v Avstriji. Tako je opozoril na delovanje organizacij, ki zagovarjajo diskriminacijo; prav tako je omenil procese, ki so jih avstrijske sodne oblasti sprožile proti koroškim Slovincem; navedel pa je tudi dejstvo, da je v Avstriji delovanje v manjšinskih organizacijah razlog za zapostavljanje, pri čemer je posebej navedel primer gradiščanske učiteljice, ki zaradi svoje narodne zavesti in aktivnosti ni bila imenovana za ravnateljico dvojezične šole.

Avstrijski delegat dr. Klaus Berchtold je na ta konkretna opozorila le odgovoril, da so bila vsa pojasnila dana že pred dvema letoma in da nima kaj dodajati. Šele na ugovoritev jugoslovanskega delegata, da dve leti stara pojasnila ne morejo veljati za stanje in stvari, ki so se dogajale v najnovejši dobi, je dr. Berchtold obljubil, da bodo izbrani podatki objavljeni v prihodnjem poročilu.

Zamolčanje manjšinske problematike v poročilu Avstrije ter zadržanje njenega predstavnika v odboru OZN je vsekakor zelo značilno in navaja k prepričanju, da je ta molk izraz in priznanje slabe vesti zaradi izrazite protimanjšinske politike Avstrije!

Mednarodno leto boja proti rasni diskriminaciji — apartheidu

V smislu sklepa generalne skupščine OZN, ki ga je sprejela lani decembra, se je letos 21. marca ob svetovnem dnevu boja za odpravo rasne diskriminacije začelo mednarodno leto boja proti apartheidu, to je proti sistemu, ki je uzakonil razlikovanje ljudi po barvi kože. S tem sistemom, ki ga je v ustavo in zakone uvedel rasistični režim v Južni Afriki, se svet ne more sprijazniti, saj ga vse preveč spominja na teze o več in manjvrednih ljudeh, ki so jih teoretično in praktično izvajali nacisti.

Na letošnji mednarodni dan boja za odpravo rasne diskriminacije pa se je na sedežu OZN v New Yorku začelo tudi zasedanje posebnega komiteja svetovne organizacije za boj proti apartheidu. Kot prva sta na zasedanju spregovorila jugoslovanski predstavnik Lazar Mojsov, ki je hkrati predsednik 32. zasedanja generalne skupščine OZN, ter generalni sekretar svetovne organizacije dr. Kurt Waldheim.

Mojsov je spomnil, da je posebni komitej za boj proti apartheidu izredno veliko prispeval k prizadevanjem naprednega sveta, da bi iz mednarodnega življenja izkoreninili zlo, ki obremenjuje vest človeštva in je hkrati eden najbolj žgočih in najbolj

nevarnih problemov, s katerimi se srečuje svet. Rasistične vlade najbolj neposredno kršijo tista načela, ki so zapisana v ustanovni listini OZN, je dejal Mojsov, zato naj bi bil prvi korak pri uspešnem urejanju problema apartheida, da bi z učinkovitimi ukrepi preprečili zaostrovanje mednarodnih odnosov. Izrazil je prepričanje, da bo svetovna konferenca proti rasizmu in rasni diskriminaciji, ki bo kot eden od najpomembnejših dogodkov desetletja boja proti rasizmu in rasni diskriminaciji letos od 15. do 25. avgusta v Ženevi, veliko pripomogla k prizadevanjem, da bi odpravili rasizem in rasno diskriminacijo ter najbolj umazano obliko tega — apartheida.

Podobno pa je poudaril tudi generalni sekretar OZN Waldheim, da je odpravljanje rasne diskriminacije eden od temeljnih kamnov ustanovne listine OZN in da je širjenje apartheida v bistvu najbolj nevarna grožnja. Pozval je človeštvo, da se postavi po robu rasni in vsem drugim vrstam diskriminacije. Po njegovem utegniti biti cena za to, da bo Južnoafriška republika nadaljevala svojo politiko apartheida, hud rasni konflikt, ki bo imel usodne posledice za mednarodni mir in varnost.

Jasne zahteve Avstriji zaradi neizpolnjevanja državne pogodbe

S skupno sejo vseh treh zborov je bilo v ponedeljek zaključeno prvo štiriletno mandatno obdobje delegatske skupščine SR Slovenije. Predsednik skupščine Marijan Breclj je v svojem poročilu obširno prikazal razvoj in delo skupščinskega delegatskega sistema, s katerim se je — kot je naglasil — pričelo novo obdobje družbenopolitičnega in državnega življenja.

V zvezi z manjšinsko politiko in z dejavnostjo skupščine v odnosih s tujino je predsednik Breclj poudaril, da je bila posebna skrb namenjena uresničevanju z ustavo opredeljene in z družbenopolitičnimi dejavniki dogovorjene politike glede položaja italijanske in madžarske narodnosti v SR Sloveniji in uveljavljanju posebnih pravic teh narodnosti in njihovih pripadnikov. Skupščina je preko svoje v ustavi predvidene komisije za narodnosti, ki jo sestavlja enako število pripadnikov slovenskega naroda ter italijanske in madžarske narodnosti, redno obravnavala vsa vprašanja, ki zadevajo značaj, položaj, pravice in razvojne možnosti obeh narodnosti. Uspešno delo

je omogočilo, da so zbori skupščine sprejeli stališča, priporočila in sklepe o uveljavljanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodnosti in njenih pripadnikov v SR Sloveniji. „Ta dokument — kakor je dejal predsednik Breclj — pa je dokaz naše dosledne politike, v praksi uresničiti helsinkiške sklepe v celoti in pokazati, da je interes slovenskega naroda uveljaviti narodnosti, ki žive z njim, kot konstitutivni dejavnik državnosti SR Slovenije in njene samoupravne socialistične skupnosti.“

Še posebno pozornost pa je skupščina namenila vprašanju slovenskih narodnostnih skupnosti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, je dejal Breclj in spomnil, da je v stališčih zborov poudarjen pomen stalne prisotnosti varstva teh skupnosti kot elementa varnosti in sodelovanja med državami. „Stališča o tem so v Jugoslaviji in Sloveniji povsem jasna in jasne so tudi zahteve, ki jih postavljamo za varstvo pravic naših narodnostnih skupnosti v sosednjih državah, predvsem pa Avstriji zaradi neizpolnjevanja državne pogodbe.“

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA V CELOVCU

v a b i n a

Slavnostno
prireditve

OB 70-LETNICI
NJENEGA OBSTOJA

v nedeljo 16. aprila 1978 ob 14. uri v
Mestnem gledališču v Celovcu

Pod geslom:

IZ RODA V ROD KRVI GRE TEK
IZ VEKA V VEK DUH IŠČE POT

Vstopnice so v predprodaji pri krajevnih prosvetnih društvih, v knjigarni „Naša knjiga“ v Celovcu in v pisarni SPZ ter 1 uro pred prireditvijo pri gledališki blagajni.

bodo sodelovali pevski in tamburaški zbori, inštrumentalni ansambli, folklorne skupine, recitatorji in likovni umetniki; skupno nad 500 sodelujočih.

Odbor

Narod je nepremagljiv kadar brani svojo svobodo

„Med narodnoosvobodilno borbo smo zmagovali in zmagali z nezumljivo vero v pravičnost. V tem duhu nadaljujemo boj za uresničitev člena 7 avstrijske državne pogodbe, pri čemur se zavedamo, da ta člen koroškimi Slovencem ni bil podarjen, marveč smo si ga priborili z velikimi žrtvami.“ Tako je poudaril predsednik Zveze koroških partizanov Karel Prušnik-Gašper, ko je v kratkih besedah pozdravil V. kongres Zveze združenj borcev NOV Slovenije, ki je v petek prejšnji teden zasedal v Ljubljani.

Pri tem je tov. Gašper ugotovil, da naša mladina stopa po revolucionarnih stopinjah svojih dedov in očetov-partizanov, kar je najboljše jamstvo, da bomo vztrajali v našem boju za narodno enakopravnost. Hkrati pa se je zahvalil ZZZB za vso pomoč, ki jo nudi Zvezi koroških partizanov, ter z opozorilom na partizanske spomenike širom južne Koroške naglasil, da smo v sodelovanju obeh organizacij zabeležili zgodovino protifašističnega boja na Koroškem.

Tovariš Prušnik, ki se je kongresa udeležil na čelu štiričlanske delegacije Zveze koroških partizanov, je izrekel navzočim pozdrave v ime-

nu zamejskih Slovencev in partizanov sploh, medtem ko je za italijanske partizane spregovoril predsednik deželnega odbora vseitalijanskega združenja partizanov ANPI za Furlanijo-Julijsko krajino Federico Vicenti.

O vlogi in delovanju borčevske organizacije v Sloveniji je na kongresu obširno govoril dosedanji predsednik republiškega odbora ZZB Slovenije narodni heroj Janko Rudolf. Pri tem je posebej poudaril potrebo po razvijanju revolucionarnih tradicij, kar pa ne more biti monopol niti izključna naloga organizacij Zveze združenj borcev, „saj so zgodovinski dosežki naše revolucije ter njene vrednote temelj, na katerem gradimo našo sedanjost in prihodnost“. Dediči vsega tega so vsi naši delovni ljudje in občani, še zlasti mladi, je dejal Janko Rudolf in naglasil, da je razveseljivo, da mladina doseže in izročila revolucije sprejemajo čedalje bolj kot izhodišča za svoje delovanje, za uveljavljanje v družbenem življenju.

Posebej je Janko Rudolf podčrtal pomen čedalje razvitejšega in tesnega sodelovanja ZZB z borčevskimi organizacijami v drugih drža-

vah, še zlasti pa v zamejstvu. „Najtesnejše sodelovanje nas veže z Zvezo koroških partizanov, organizacijo bivših borcev naših partizanskih enot, ki so se na ozemlju Avstrije borili za svojo nacionalno osvoboditev ter za napredek, demokracijo in progresivni družbeni razvoj.“

O potrebi in pomenu takih stikov pa je govoril tudi v dokumentu, ki ga je kongres sprejel o delovni usmeritvi ZZB Slovenije za prihodnjo dobo: med drugim se ZZB namreč zavzema za poglobitev razvijene mednarodne aktivnosti in stikov z borčevskimi organizacijami odporiških gibanj ter „sodelovanja na vseh tistih področjih, ki prispevajo k razvoju dobrih sosedskih odnosov ter krejitvi položaja in pravic narodnostnih manjšin v skupnem boju proti vsem pojavom in oblikam oživiljanja fašizma“.

Za novega predsednika republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije je bil izvoljen Janez Vipotnik, ki je v zaključni besedi zagotovil, da bo borčevska organizacija tudi v bodoče trden steber stabilnosti družbe. Naše današnje in jutrišnje delo — je dejal Janez Vipotnik — je le nadaljevanje tistega silnega vzgona, ki nas je v najtežjih trenutkih naše usode pripeljal pod vodstvom komunistične partije na pot, na kateri smo želi zmago, svobodo in ustvarili novo, pravično družbeno ureditev. „Samozavestno lahko trdimo, da smo bili partizani, aktivisti, zaporniki, interniranci in talci edina prava in resnična sila slovenskega naroda, ki je s podporo in udeležbo najširših plasti poštenih ljudskih množic premagala sovražnika in prinesla zmago in svobodo. Treba pa je neprestano vzgajati nove generacije, da bodo spoštovale vse napredno, kar je doslej ustvaril človek — da se bo ves narod zmerjal, v vsakem zgodovinskem trenutku v polni meri zavedal svoje moči in svoje sposobnosti, da je nepremagljiv, če je hraber in odločen, kadar mu je braniti svojo svobodo, svoj družbeni napredek in svojo srečno prihodnost.“

Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij na Koroškem vljudno vabita na

Spominsko svečanost

ob 35. obletnici usmrtnice selskih žrtev nacizma

ki bo v soboto 22. aprila 1978 na Dunaju z naslednjim sporedom:

- Ob 13. uri spominska maša v slovenskem jeziku v cerkvi Sv. Trojice, 8., Alserstraße 17.
  - Ob 14. uri polaganje vencev v spominskem prostoru za žrtve nacizma na Dunaju, 8., Landesgerichtsstraße 11 (deželno sodišče za kazenske zadeve).
  - Nato spominska svečanost v Albert-Schweitzer-Haus, 9., Garnisongasse.
- Po svečanosti bo majhen sprejem v Albert-Schweitzer-Haus.

Narodni svet koroških Slovencev Zveza slovenskih organizacij na Koroškem

Manjšina mora biti subjekt in dejavnik sožitja

Ob izteku mandatne dobe slovenski skupščini je svoje dosedanje delo ocenila tudi njena komisija za narodnost, ki jo sestavljajo v enakem številu (po štirje delegati) predstavniki slovenskega naroda in obeh narodnosti — Madžarov in Italijanov. Komisija kot osrednje, ustavno zasnovano stalno telo za uresničevanje posebnih ustavnih pravic narodnosti je v svoji oceni prišla do zaključka, da je pri uresničevanju teh pravic sicer še dosti nerešenih problemov, da pa sta se madžarska in italijanska narodnost uveljavili na vseh področjih družbenopolitičnega življenja kot subjekt in dejavnik sožitja s slovenskim narodom in tudi kot dejavnik dobrih sosedskih odnosov.

V svoji prvi delovni dobi je komisija posvečala največ pozornosti neposrednim zadevam narodnosti, kot so vprašanja svobodne in enakopravne uporabe jezikov narodnosti, izražanja in razvijanja njihove nacionalne kulture, vzgoje, izobraževanja in usposabljanja kadrov, tiska in drugih sredstev javnega obveščanja ter razvoja stikov med narodnostima in njunima matičnima narodoma. Pri tem so ugotovili, da sta tako način dela kot vzdušje v republiški komisiji za narodnosti naravnost vzorna, da pa v tem smislu zaostajajo ustrezne občinske komisije, ki delujejo na paritetni osnovi na narodnostno mešanem območjih.

Na podlagi teh ugotovitev v komisiji sicer priznavajo, da bitka za enakopravnost narodnosti še ni povsem

dobljena, vendar hkrati poudarjajo, da je to bitko treba in mogoče izbojevati ravno v bazi, kajti „ko se bosta Madžar ali Italijan in Slovenec enakopravno in skupaj pogovarjala o vsem, kar zadeva njun položaj na delovnem mestu in v življenjskih okoliščinah — šele takrat bosta obe narodnosti enakopravni“. Posebej pa so pri tem naglasili, da pravice obeh narodnosti v Sloveniji v ničemer niso odvisne od pravic, ki jih imajo Slovenci v Italiji ali na Madžarskem. „Nasprotno, narodnosti so v Sloveniji sestavni del delavskega razreda s svojimi posebnostmi, ki jim jih moramo pomagati gojiti in ohranjati.“

GLAS MLADINE

Po daljšem premoru je spet izšel „Glas slovenske mladine“, in sicer številka 1 letnika 1978, ki so jo izdali krajevni odbori Zveze slovenske mladine. Na 30 straneh je v besedi in sliki govora o raznih aktualnih vprašanjih, ki so bolj ali manj tesno povezana z življenjem in delovanjem slovenske mladine in sploh slovenske narodne skupnosti na Koroškem.

Tako so v uvodnem članku prikazane lanskoletne demonstracije za izpolnitev člena 7, pri katerih je bila aktivno udeležena zlasti mladina: v Šentjakobu v Rožu, v Škocjanu, v Pliberku in v Dobri vasi. Boj za enakopravno spoštovanje slovenskega uradnega jezika se zrcali v konkretnih primerih, ki segajo od upravnih preko vojaških vse tja do cerkvenih oblasti, kjer povsod se dogajajo očitne diskriminacije, ki postavljajo na laž trditve o „vzorni rošitvi“ manjšinskega vprašanja ter obtožujejo „pravno državo“ Avstrijo, da še vedno ni izpolnila svojih mednarodnih pogodbenih obveznosti. Ker pa je reševanje narodnostnih vprašanj v prvi vrsti odvisno od razvoja demokracije v državi, je potrebna ne le akcijska enotnost Slovencev, marveč tudi tesna povezava z demokratičnimi silami večinskega naroda. Zato je mladina osvojila načelo, da enotnost ne sme biti fraza; konkretno za občinske volitve 1979 pa se v smislu tega spoznanja zavzema za to, da bo v občinski svete izvoljenih čim več nemško in slovensko govorečih demokratov. V tej zvezi je zanimiv prikaz „nastanka“ dveh osrednjih organizacij koroških Slovencev, prav tako pa je govora o solidarnostnem gibanju.

Da stoji mladina sredi življenja, kaže prispevek o gospodarskih razmerah na Koroškem in zlasti v južnem predelu dežele. Nadalje je podanih nekaj misli o zadnjih številkah Kladiva; opozorjeno je na letošnje delovne akcije mladine v Sloveniji; ob spominu na nacistično zasedbo Avstrije pred 40 leti je govora o žrtvah in junaštvu koroških Slovencev v boju proti fašizmu; pred bližnjo 70-letnico Slovenske prosvetne zveze je kratko orisana zgodovina naše osrednje kulturno-prosvetne organizacije; na primeru solidarnostne akcije v podporo osvobodilnemu boju ljudstva Zimbabveja pa je prikazana široka mednarodna povezavnost vseh demokratičnih sil v boju za svobodo, demokracijo in mir.

Coprav je tukaj omenjenih le nekaj glavnih prispevkov, pa je že iz tega dovolj jasno razvidno, kako živo in aktivno je naša mladina povezana z dogajanjem okoli sebe. Zlasti je njeno glasilo najboljši dokaz, da se v Zvezi slovenske mladine združeni mladi ljudje zavedajo svojih dolžnosti in tudi svoje odgovornosti. Ravno v tem smislu pa se „Glas slovenske mladine“ tudi prijetno razlikuje od raznih drugih mladinskih „glasil“, katerih tvorci se vse preveč radi izživljajo v medsebojnih napadih in v blatnjavi predstavitvi narodnih organizacij — gotovo ne v korist naših skupnih prizadevanj.

Stol - most prijateljstva

Udeleženci nedavnega 13. zimskega spominskega pohoda na Stol, o katerem smo obširno poročali v zadnji številki našega lista, so se na svojem tradicionalnem srečanju spomnili tudi koroških Slovencev. To izhaja iz pozdravnega pisma, ki so ga ob tej priložnosti poslali Zvezi koroških partizanov in v katerem je med drugim rečeno:

Več kot 5000 udeležencev 13. zimskega spominskega pohoda na Stol, ki smo se zbrali v soboto 18. in nedeljo 19. marca 1978 ob Prešernovi koči na Stolu, vam pošiljamo tovariške pozdrave.

Spominjali smo se boja Jeseniške čete, ki je bil 20. februarja 1942 ob Prešernovi koči na Stolu. V tem boju je sodeloval naš in vaš narodni heroj Matija Verdnik-Tomaž. Takrat je padel primorski rojak-prvoborec Jože Koder iz Rute v Baški grapi. V neenaki borbi je četa več ur odbijala nemške napade. Okupator je iz gorenske in koroške strani nameraval četo obkoliti. Zmagala je revolucionarna zavest in borbenost borcev.

Stol, najvišji vrh v Karavankah, je bil že v predvojni Jugoslaviji zbrališče prijateljev prirode in planin s to- in onstran Karavank. Med narodnoosvobodilno borbo pa so slovenski partizani preko prelazov in skritih poti v Karavankah prehajali na Koroško in vzdrževali zvezo z naprednimi Avstrijci, še posebej pa s Slovenci, ki so se uprli nemškemu nacizmu.

In tako, kot so bile Karavanke med NOB most prijateljstva med ljudmi z obeh strani, tako želimo udeleženci 13. zimskega spominskega pohoda na Stol, ki se vsako leto zberemo, da počastimo spomin na junaško borbo maloštevilne čete, da bi koroški partizani skupno z ostalimi slovenskimi prebivalci dosegli pravice, ki so vam bile zagotovljene z državno pogodbo.

Postojna bo slavila jubilej in pričakuje 15-milijontega obiskovalca

Sredi aprila bo minilo 160 let od časa, ko je Luka Čeč, zavzel jamar in domačin iz okolice Postojne, v drznem podvigu preplezal skalovje na desnem bregu podzemeljske Pivke v Veliki dvorani Postojnske jame in odkril do tedaj neznan pravljini svet nje-ne notranjosti. Meseca junija pa pričakujejo, da si bo to svetovno atrakcijo ogledal že 15-milijonti obiskovalca.

„Pred presenečenim Lukom so se odkrivali novi in novi raztežaji rovin in podzemnih dvoran. „Tukaj je nov svet, tu gori je paradiz,“ je Čeč navdušeno kričal v globino tovarišem, ki so se že bali, da se mu zaradi odsolnosti ni zgodilo kaj hudega.“ Tako je pred 160 leti opisal kronist odkritje lepote Postojnske jame. S podvigom Čeča pa so se dokončno razblinile tudi takratne zgodbe o groznem zmaju, ki naj bi tam gori strašil ljudi.

S pomembnim odkritjem se je odprla nova doba podzemnega turizma tako za Slovence kot tudi za ves svet. Vest o lepotah in razsežnostih podzemne jame v Postojni se je namreč hitro razširila po vsem svetu. Že leto dni po odkritju, torej leta 1819, je podzemno jamo obiskalo nad sto tujcev iz Nemčije, Italije in celo Rusije. Takoj zatem, ko so iz Ljubljane proti Trstu speljali železnico, so iz raznih krajev Evrope organizirali prave jamarke vlake v Postojno. Na pariški razstavi leta 1867 je Postojnska jama postala prava svetovna atrakcija.

Iz zgodovine razvoja Postojnske jame je vsekakor zanimiv podatek, da so domačini po prvih letih odkritja nosili gospodo na ogled jame na posebnih nosilih. Leta 1872 so po jami

že potegnili ozkolirno železnico. Po zaslugi verjetno prvega turističnega alepševalnega društva v Sloveniji je v jami leta 1883 zagorela tudi električna luč, električno energijo pa so dobivali iz lastne parne elektrarne, prve na slovenskem območju.

Sedaj je v Postojnski jami že nad 3700 metrov železniških tirov, tri postaje in vrsta drugih objektov, ki omo-

ljujev. Sedaj pa pričakujejo, da si bo v letošnjem juniju jama gledal že 15-milijonti obiskovalca.

Postojnska jama s čudovitimi kapniki pa ni zanimiva samo za občudovalce podzemnih lepot. V njej radi raziskujejo tudi mnogi svetovno znani speleologi, biologi in drugi znanstveniki, saj so v podzemnih zasiganih rovin odkrili kar 18 vrst različnih žuželk in drugih

gočajo obiskovalcem lažji, lepši in temnejši ogled jame. Lokomotive na akumulatorski pogon brez hrupa vlečejo sedem vlakovnih kompozicij z 812 sedeži, v letnem povprečju pa popeljejo v letni sezoni tudi po deset in več tisoč obiskovalcev na dan. Samo lani si je Postojnsko jamo ogledalo blizu 800.000 turistov, od tega 70 odstotkov

živalic, ki živijo v večni temi. Na prvem mestu je seveda takoimenovana človeška ribica. Mnoge zgodovinske najdbe v tem podzemnem biseru Evrope pa pričajo, da so v jami že pred dvestotisoč leti živeli naši predniki. Kako raznovrstno živalstvo je bilo takrat razvito v okolici Postojne, dovolj zgovorno povedo v jami najdene ko-

Slovenci spet odkrivamo ljubezen do knjige in zanimanje za branje

Specializirana organizacija Združenih narodov za vzgojo, znanost in kulturo (UNESCO) ugotavlja, da je na svetu še vedno zelo pereč problem vprašanja nepismenosti. Ocenila je, da je bilo leta 1970 na svetu 34,2 % prebivalstva starega nad petnajst let ali 783 milijonov ljudi nepismenih. Ker pa je rast prebivalstva mnogo večja kot vpis otrok v šolo, to pomeni, da število nepismenih na svetu stalno raste — kljub najrazličnejšim ukrepom proti analfabetizmu. Mimo tega pa povzročajo mednarodni organizaciji velike skrbi tudi problem takomenovanih nebralcev, to je ljudi, ki so branja sicer vešč, vendar tega svojega znanja ne izkoriščajo v zadovoljivi meri.

Kako daleč sega problem nebralcev, je pokazala raziskava, ki so jo opravili v zahodnoevropskih državah: najvišji odstotek nebralcev so ugotovili v Italiji — namreč 74 %, na Portugalskem 71 %, v Španiji 56 %, Irska ima 50 % nebralcev, Zahodna Nemčija pa 46 %. Do podobnih ugotovitev je prišla leta 1973 tudi posebna anketa v Jugoslaviji, ki je za celotno državo ugotovila 62 % nebralcev, medtem ko je v Sloveniji znašal ta odstotek nekaj manj, namreč 47,6 odstotka.

V zadnjih letih pa je vsaj v Sloveniji opaziti pomemben preokret: Slovenci spet odkrivamo ljubezen do knjige in zanimanje za branje. Pri tem je brez dvoma odigral in še igra važno vlogo prvi slovenski knjižni klub „Svet knjige“, ki si je zadal nalogo, da ponudi kupcem in bralcem knjige po znatno nižjih cenah, kot sicer veljajo na knjižnem trgu. Poleg tega pa vzbujajo zanimanje za knjigo z bogato opremljenim knjižnim katalogom,

po katerem člani kluba lahko doma izbirajo in naročajo knjige.

Ta oblika pridobivanja interesentov in rednih kupcev knjig seveda ni nova, saj poznajo knjižne klube v številnih državah in povsod tudi ugotavljajo izredno veliko zanimanje, kot se kaže v številnem članstvu takih klubov. Tako imajo v Združenih državah Amerike kar okrog 200 knjižnih klubov, v Veliki Britaniji jih deluje okrog 40, v Zahodni Nemčiji več kot 10 itd. V Sloveniji je pred leti zaživel že omejen knjižni klub „Svet knjige“, ki je svojo dejavnost razširil tudi na zamejstvo (zastopstvo za Koroško je prevzela knjigarna „Naša knjiga“ v Celovcu).

Danes ima prvi slovenski knjižni klub „Svet knjige“ že daleč nad 120.000 članov. Vendar pa to ni edino merilo, ki govori o uspešnem razvoju kluba. Zelo zgovorni so namreč tudi podatki, ki jih v klubu navajajo o številu prodanih izvodov posameznih knjig. Nekatere knjige so prodali v tako visokih

nakladah, kakršnih pogosto ne natisnejo niti mnogo večji narodi kot je slovenski — to pa je brez dvoma tudi dokaz za pravilnost uvedne ugotovitve, da Slovenci spet odkrivamo ljubezen do knjige.

Za slovenske razmere je vsekakor izreden uspeh, če kakšno knjigo prodajo v 50.000 izvodih; ravno to pa so pri klubu „Svet knjige“ dosegli tako pri svetovnih „uspešnicah“ kakor tudi pri delih domačih avtorjev. Tako je na primer Finžgarjev roman „Pod svobodnim soncem“, ki so ga doslej že večkrat natisnili, kljub temu še vedno „uspešnica“, kadarkoli izide v novi izdaji; Ingoličeva knjiga „Šumijo gozdovi domači“ so prodali v nakladi 30.000 izvodov; Potrčevih knjig „Imel je ljubi dve“ je šlo več kot 20.000; Remarqueov roman „Čas življenja in čas smrti“ je izšel v nakladi 50.000 izvodov, pa jih je zmanjkalo; tudi knjige „Domači zdravnik“ je bilo prodanih več kot 50.000 izvodov; Tolstojeva „Ana Karenina“ je uspešnica že skozi desetletja, pa so je v knjižnem klubu spet prodali 18.000 izvodov; tudi knjige „Lepi skrivnostni svet“ je v klubu šlo 35.000 izvodov, medtem ko v knjigarnah zanjo ni bilo pravega zanimanja; resnična uspešnica je ob novem izidu postala tudi Sketova „Miklova Zala“; „Mladi vedež“ je v knjižnem klubu vedno spet „iskano blago“; na primer „Slovenske narodne pravljice“ pa so morali samo za klub že dvakrat ponatisniti.

Podobno ugotavljajo tudi o marsikateri drugi knjigi, ki ji je prvi slovenski knjižni klub „Svet knjige“ ponovno odprl vrata do bralcev.

Jubilej SAZU

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, osrednja slovenska znanstvena in kulturna ustanova, je imela prejšnji teden v Ljubljani svojo redno leino skupščino, na kateri je podala obračun o svojem bogatem delu v minulemu letu, obenem pa predložila in sprejela tudi načrte za bodoče delovanje.

Predsednik SAZU dr. Janez Milčinski je v svojem uvodnem govoru med drugim naglasil, da se Slovenska akademija znanosti in umetnosti pojavlja in uveljavlja v slovenskem, jugoslovanskem in mednarodnem prostoru z dokajšnjo navzočnostjo in aktivnostjo na mnogih najaktualnejših točkah razvoja — vendar pa to delovanje še ni tako, da ne bi kazalo zastaviti vseh

sil za povečanje tvorne navzočnosti SAZU in njenih članov tako v domačem kot mednarodnem prostoru.

Nova delovna doba SAZU sovpada s 40-letnico delovanja te ustanove, zato so načrti letošnjega dela v veliki meri osredotočeni prav na proslavo tega jubileja. Med drugim pripravljajo slavnostno akademijo, z razstavami bodo predstavili razvoj akademije in delovanje njenih članov, poleg tega pa imajo v načrtu še vrsto drugih prireditve delovnega in manifestativnega značaja.

Prva prireditev v tem okviru bo 20. aprila, ko bodo slovesno podelili častne diplome novim rednim in dopisnim članom SAZU, ki so bili izvoljeni na letošnji skupščini.

AULA SLOVENICA

CELOVEC, PAULITSCHGASSE 5—7

Vljudno Vas vabimo na otvoritev razstave kiparja, slikarja in grafika

Toneta Kralja

(1900—1975)

ki bo v ponedeljek, 3. aprila 1978 ob 19. uri.

Komorni recital prof. Lucijana M. Škerjanca bodo izvajali Tatjana Kralj, Jelka Suhodolnik in Trio Lorenz.

Razstava bo odprta do 21. aprila 1978, in sicer od ponedeljka do petka od 13. do 17. ure.

Koroška pesem v reviji „Naši zbori“

V reviji „Naši zbori“, ki jo izdaja Zveza kulturnih organizacij Slovenije, je pred časom izšla številka, ki je posebej posvečena koroški pesmi. Vsebuje namreč 18 pesmi (besedila in notni zapisi), tako za mešani kot za moški zbor, ki so „koroške“ po avtorju besedila, ali po skladatelju, ali pa so Koroški posvečene.

Na začetku tega venčka koroških pesmi je „Geslo Koroških pevskih zborov“, ki ga je za mešani zbor uglasbil Matija Tomc na besedilo Frana S.

Finžgarja. Prav tako za mešani zbor so prirejene pesmi „Hej, pod Peco, Uršljo goru“ (besedilo Franc Sušnik, uglasbil Anton Jobst), „Koroška budnica“ (Anton Debeljak — Luka Kramolc), „Pozdrav Koroški“ (Valentin Polanšek — Matija Tomc), „Molitev pastirčkov“ (Tone Gaspari — Emil Adamič), „Tožba“ (Tone Gaspari — Emil Adamič), „Koroška“ (Valentin Polanšek — Radovan Gobec), „V Korotan“ (A. Č. — Stanko Premrl), „Pradedom“ (Radovan Gobec — Radovan Gobec), „Lepa moja si Koroška“ (Janez Pernat — Radovan Gobec), „O, Podjuna“ (Milka Hartman — Radovan Gobec), „Pozdrav Koroški“ (Vladimir Polanšek — Radovan Gobec), „Koroška pomlad“ (Andrej Kokot — Radovan Gobec), „Tista noč“ (Andrej Kokot — Jakob Jež) in „Samota“ (Andrej Kokot — Jakob Jež); za moški zbor pa so napevi: „Gospodovski zvon“ (Mirko Kragelj — Emil Hochreiter), „Koroški most“ (Blaž Mavrel — Luka Kramolc) in „Godci, stopite na plano“ (Vladimir Semeja — Radoslav Hrovatin).

Zborom in pevcem, ki gojijo koroško slovensko pesem, bo ta „koroški“ zvezek revije „Naši zbori“ gotovo dobrodošel. Dobijo ga lahko pri Slovenski prosvetni zvezi v Celovcu, ki ima tudi sicer zelo bogato izbiro notnega materiala in drugih potrebščin za ljubitelje petja.

Počastitev Antona Janežiča

OB 150-LETNICI NJEGOVEGA ROJSTVA

V nedeljo 2. aprila 1978 bo Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji ob sodelovanju Slovenskega prosvetnega društva „Rož“ počastilo v Šentjakobu v Rožu Antona Janežiča ob 150-letnici njegovega rojstva.

● Ob 11. uri bo odkritje spominske plošče na lopi šentjankobske cerkve.

● Ob 13.30 uri bo v farni dvorani simpozij o Antonu Janežiču. Najavljeni predavatelji: dr. Anton Slodnjak, dr. France Bernik, dr. Marja Boršnik, dr. Štefan Barbarič in drugi.

● ob 15. uri bo v farni dvorani akademija v spomin Antona Janežiča z besedili iz njegovih literarnih glasil, z narodnimi pesmimi [šentjankobski mešani pevski zbor pod vodstvom Lajka Milisavljeviča] in branjem pesnika-domačina Antona Gabriela; slavnostni govornik dr. Matjaž Kmecl.

● Ob 19.30 uri predstava igre „Miklova Zala“ [Špicarjeva dramatičarica, režiser župnik Slicker].

Anton Janežič je žrtvoval svoje zdravje in premoženje za rast naše lepe materine besede. Vabljeni ste v Šentjakob vsi, ki vam je pri srcu njen razvoj v naših težkih dneh — posebno še mladina!

Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji

TONI ZORN

Manjšinsko vprašanje in jugoslovansko-avstrijski odnosi v letih 1945 - 1975

I. Ko se je leta 1975 Leo Mates dotaknil zunanje politike Jugoslavije v preteklih tridesetih letih, je opozoril, da sistematizirajo to politiko trije dominantni problemi: borba za neodvisnost, krepitev mednarodnega položaja Jugoslavije ter njeni odnosi z neposrednimi sosedami. Poudaril je tudi, da je izbor teh treh vprašanj zasnovan na konkretnem razvoju mednarodnih odnosov Jugoslavije ter da je tako zaporedje očrtno burno dogajanje v svetu in v neposredni okolici Jugoslavije neposredno po drugi svetovni vojni.¹

Na tem mestu nas zanima predvsem tretji kompleks vprašanj, pri čemer se bomo skušali omejiti na avstrijsko manjšinsko problematiko, tudi danes najdominantnejše vprašanje v medsebojnih jugoslovansko-avstrijskih odnosih.

Žal pregled silnic, ki so vplivale na nastajanje avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 („pogodba o obnovitvi neodvisne in demokratične Avstrije“) in še posebej znanega člena 7 te pogodbe, se pravi tistega člena, ki narodno opredeljuje obveznosti republike Avstrije do Slovencev in Hrvatov na njenem ozemlju, ni popoln. Vzrok temu je znano dejstvo, da so arhivi udeleženk povojnih pogajanj za obnovo suverenosti avstrijske države še vedno zaprti in s tem nedostopni za ustrezno proučevanje. Tako ostajajo poleg fragmentarne dokumentacije za prikaz te problematike ter jugoslovansko-

avstrijskih odnosov na voljo predvsem tiskani viri, med katerimi gre dnevniku tisku še posebno mesto. Ne glede na to pa lahko že danes rečemo, da so bila stališča posameznih protagonistov diplomatske igre v času druge svetovne vojne in po njej, tudi ob vprašanjih, ki nas zanimajo, pogojena z vsakokratnim položajem, predvsem pa s postopnim formiranjem dveh antagonističnih blokov v Evropi in v svetu.

To dejstvo tudi omogoča delitev predzgodovine obnove druge avstrijske republike in z njo vred genezo avstrijske državne pogodbe v več časovnih obdobjih. Prvo obdobje zajema čas druge svetovne vojne, katerega pomemben mejnik je znana moskovska deklaracija predstavnikov Velike Britanije, Združenih držav Amerike ter Sovjetske zveze z dne 1. novembra 1943 o obnovi suverene avstrijske države. Pričetek drugega obdobja pomeni zmaga nad nacizmom, ko je prišlo do medzavezniške zasedbe nekdanjega avstrijskega prostora in do ustanovitve prve vlade druge avstrijske republike. Z drugo svetovno vojno se je vprašanje obeh jugoslovanskih manjšin v Avstriji, Slovencev na Koroškem in Štajerskem ter Hrvatov na Gradiškanskem, znova postavilo pred mednarodno javnost, dejstvo, ki je našlo svoj dokončen odmev v kasnejšem členu 7 avstrijske državne pogodbe. Nov mejnik pri obnovi popolne avstrijske suverenosti in s tem nastan-

ka manjšinskih zaščitnih določil državne pogodbe pomeni za tem pričetek mednarodne londonske konference januarja 1947, posvečene temu vprašanju. Konferenci, ki je praktično trajala tja do druge polovice februarja 1947, je sledila vrsta novih. Naj jih naštejemo: moskovska konferenca sveta zunanjih ministrov štirih velesil marca in aprila 1947, zasedanje komisije predstavnikov štirih velesil med majem in oktobrom istega leta na Dunaju, konferenca sveta zunanjih ministrov štirih velesil novembra in decembra 1947 v Londonu, ponovna konferenca namestnikov zunanjih ministrov v Londonu spomladi 1948, konferenca namestnikov zunanjih ministrov štirih velesil med februarjem in aprilom 1949 v Londonu, konferenca zunanjih ministrov maja in junija istega leta v Parizu in končno konferenca namestnikov zunanjih ministrov julija in avgusta 1949, na kateri je bil dokončno formuliran člen 7 avstrijske državne pogodbe. Temu je sledilo nadaljnjih pet let pogovorov in pogajanj, namenjenih dokončni formulaciji avstrijske državne pogodbe in njenemu podpisu, vendar v tem času manjšinsko vprašanje ni bilo več v ospredju pogajanj.

Tako v času podpisa moskovske deklaracije kot pozneje je spadalo avstrijsko vprašanje in z njim problematika avstrijskih meja v široko strategijo njenih podpisnic. Videti je, da so velesile sicer predvidevale zasedbo Avstrije v njenih nekdanjih mejah, vendar pa so dokončno usodo teh meja prepuščale prihodnji mirovni konferenci. O tem priča celotno dogajanje maja 1945 na Koroškem. Potrjuje ga danes tudi znana diplomatska korespondenca med Demokratično federativno Jugoslavijo in udeleženkami znane jaltske konference iz aprila

in druge polovice maja 1945 o vprašanjih jugoslovanske vojaške zasedbe dela nekdanjega avstrijskega prostora, objavljena v Beogradu leta 1948.²

Korespondenca opozarja, da je bila Sovjetska zveza naklonjena jugoslovanski sodelležbi pri vojaški zasedbi avstrijskega prostora v okviru tretje fronte maršala Tolbuhina in tako ni naključno, da so enote jugoslovanske armade v majskih dneh leta 1945 poleg južne Koroške zasedle tudi del jugoslovansko-avstrijskega prostora na Štajerskem. Tudi potem, ko so morale na pritisk velesil enote jugoslovanske vojske konec maja 1945 zapustiti Koroško, so Američani še novembra istega leta opozorili na odprtost koroškega vprašanja ter poudarili, da bo dokončno mejo med Jugoslavijo in Avstrijo rešila mirovna konferenca z Avstrijo, medtem ko bi morebitna jugoslovanska zasedba spornega prostora utegnila prejucicirati končno rešitev.

Dalje je mogoča podmena, da je bila s sprejetimi stališči velesil do koroškega vprašanja uskladena tudi znana korespondenca Renner-Stalin v dneh razpada tretjega rajha. Večkrat je bilo ob tej korespondenci poudarjeno, da so Sovjeti ob tej priložnosti obljubili Avstriji popolno podporo pri obrambi njene integritete nasproti jugoslovanskim teritorialnim zahtevam kot odgovor na Rennerjevo prošnjo za sovjetsko podporo pri „obračunu“ s sosedami, ki so pričele postavljati ozemeljske zahteve, se pravi predvsem z Jugoslavijo in deloma Češkoslovaško.³

(Dalje v prihodnji številki)

¹ Leo Mates, Spoljna politika Jugoslavije 1945—1975. Mednarodni problemi, Beograd, št. 1, 1975, 10.
² Documents on the Carinthian Question, Beograd 1948, dok. št. 15—26.
³ Jacques Hantak, Karl Renner und seine Zeit, Wien 1965, 672—675.

Medvojna družinska usoda na šentviškem odru

Igralska skupina Slovenskega prosvetnega društva „Danica“ v Št. Vidu v Podjuni si je zadala nalogo, da se z dramskim delom spomni dogodkov marca 1938, ki so usodno pokopali prvo republiko Avstrijo pod kremplji kljukastega križa. Pokopali so tako tudi ševilne družine, ki jim je zverinski režim odrezal nit življenja.

Igra „Volkodlaki“ govori o tragediji mladega slovenskega dekleta in njenem zaročencu, o njihovem malem sinčku Petrčku ter stari mami. Nemškutarski Fric Zajšek je vrgel svoje oko na mlado Anico in jo z vso silo hoče pridobiti zase. Kot brutalnež, okužen od strahotnega herrenvolkovskega režima, izbere nizko pot, da bi dosegel ta cilj. Njihovo hišo zaseže in v njej namesti pisarno, kjer opravlja

svojo umazano funkcijo župana in ortsruppenführerja. V svojem nemškutarsku izdajalsko hlapčuje firerju in izseli Anico v taborišče, da bi se tam omehčala v pokornost njemu in njegovemu Heimatbundu. Staro mamo pa z zločinskimi zasliševalnimi metodami spravi do duševne zmedenosti, v kateri skoči z malim Petrčkom v vaški vodnjak. Za malega Petrčka ni več pomoči, ubije se na dnu vodnjaka, staro mamo pa suženj kljukastega križa pusti postaviti pred pokopališki zid... Toda pravična kazen ne ostane, kajti vsakega izdajalca, kar nam je mnogokrat tudi zgodovinsko dokumentirano, zadene zaslužen plačilo. Prav Anin zaročenec Ivan, ki je v partizanih, mu poplača njegove izdajalske račune, podpisane s kljukastim križem. Anica in Ivan pa se v boju za svobodo in narod, lepšo in svetlejšo bodočnost poiščeta in tudi najdeja v gozdovih, kjer doni slovenska borbena pesem ob spremljavi parti-zanskih pušk...

Režiserju Marku Marku (ob mentorstvu M. Srienca) je uspelo izvrstno motivirati igralce tako, da splošno lahko rečemo, da niso le „igrali“, temveč svoje vloge že doživljali, kar pa je z amaterji izredno težko doseči. Zasluge za to kvaliteto raven vseh igralcev ima gotovo v prvi vrsti mlada Anica, ki je z življenjsko navdahnjeno pristno notranjo izpovedno močjo igralske kreacije potegnila vse igralce za seboj, tako, da se je orosilo marsikatero oko ob tragični usodi malega Petrčka in stare mame. Skratka z vsemi igralci moramo biti zadovoljni v vseh pogledih, saj so se res dobro izkazali.

Uvodoma je spregovoril predsednik „Danice“ Stanko Wakounig publikli, ki je res do zadnjega ko-

tička zasedla dvorano. Omenil je dogodke pred 40 leti, ki so tedaj spremenili ves svet v kaotično medsebojno pokončavanje narodov. Ogovoril je prav tiste kroge ljudi, ki tovrstne dramske tekste gledajo s skepsom, ker so mnenja, da je to dobo treba pozabiti. Naglasil je, da bi bilo to napačno, kajti v zadnjih časih vse preveč dvigajo glavo prav tiste sile, ki to dobo glorificirajo in jo evforično razglajajo kot „lepe, zlate čase“. To se kaže pri vseh raznovrstnih „kundgebungah“ in drugih, zlasti oktobrskih praznovanjih, ki jih gotovi krogi poveljujejo, medtem ko dobo nacizma bodisi „zamolklo vpajoče“ nostalgčno odobravajo ali pa prefrigano zamolčijo. Upravičenost tovrstnih dram pa potrjujejo in celo zahtevajo vse naše žrtve, ki so pustile svoje najdragocenejše, svoja življenja v borbi proti viharju nacističnih zločinov. Aplavz na odprti sceni med dejanji, predvsem pa burni aplavz ob koncu je hkrati iskreno zadovoljstvo gledalcev nad prikazano dramo, kompliment igralski gledališki stvaritvi in predvsem zahvalno priznanje akterjem prosvetašem.

Oder „Mladje“ Koroške dijaške zveze v Celovcu
prireja

RECITAL „OTON ŽUPANČIČ“
ob stoletnici
pesnikovega rojstva

v torek 11. aprila 1978 ob
19.30 uri v AVLI SLOVENICI
Celovec, Paulitschgasse 5—7
Izvajajo člani „Oder mladje“
Koroške dijaške zveze v Celovcu. Recital je naštudiral
prof. Jožko Kovačič.

Sele — obisk pobratene občine

V nedeljo 19. marca smo bili Selani deležni izrednega obiska. Občini Sele in Škofja Loka sta, kot je znano, že nekaj let pobrateni med seboj. Tokrat so se povabili selskega župana in občinskih odbornikov odzvali predstavniki Skupščine občine Škofja Loka s predsednikom Toneom Polajnarjem na čelu.

Iskreno bratsko smo se ob prihodu pozdravili odborniki obeh občin pred občinsko hišo v Selah, nato je gostom v sejni sobi izrekel dobrodošlico župan Tone Hribernik ter jih seznanil

o problemih in življenju selskih prebivalcev.

V farni dvorani so gostom v pozdrav zapeli pevci KPD „Planina“ vrsto pesmi, folklorna skupina v narodnih nošah pa je izvrstno zaplesala nekaj narodnih plesov. Kot izraz zadovoljstva nad priveditvijo se je selskim prosvetašem zahvalil predstavnik loške občine tov. Stanovnik ter Selane povabil na gostovanje v Škofjo Loko.

Gostje so nato obiskali grobove trinajstih selskih žrtev, ki so jih nacistični krvniki obglavili pred 35 leti na Dunaju, katerih zemeljski ostanki pa so bili po končani vojni prepeljani v Sele. Predsednik Tone Polajnar je na grobove položil venec. Obiskali so tudi zadnje bivališče našega pokojnega župana Hermana Velika, ki je prvi navezal prijateljske stike s Škofjo Loko. Nato so si gostje z zanimanjem ogledali dvojezično šolo v Selah. Popoldne smo se z gosti odpeljali na Srednji Kot do gostilne „Škrbina“, od koder je lep razgled na Zgornji Kot in zahodno občinsko mejo. V tem kraju je veliko točk, kjer so imeli partizani v vojnih letih svoje bunkerje, bolnico, štab, kurirske steze in podobno. Vsaka hiša v teh naših krajih je bila zatočišče borcem narodnoosvobodilnega gibanja. Od tukaj smo se povzpeli na vzhodno mejo občine, na Šajdo, kjer smo uživali ob pogledu na selske vrhove in sosednjo Obirsko. Tako so si gostje iz Slovenije v glavnem ogledali celotno območje pobratene občine Sele.

Pri večerji v Falejevi gostilni smo se v pristni domačnosti poveseleli v medsebojni izmenjavi misli in delali načrte za nadaljnje sodelovanje med občinama. Med pogovori pa seveda ni manjkalo naše lepe slovenske pesmi, ki nas bratsko združuje preko meje v pravo narodno celoto.

Ob večerni uri smo se od gostov poslovili z željo, da bi bilo še več takih srečanj v pristnem vzdušju pobratenih občin Škofja Loka — Sele.

Krožno potovanje po Jugoslaviji

Zveza koroških partizanov obvešča, da pripravlja letos dvanajstdnevno krožno potovanje po Jugoslaviji. Na tem zanimivem potovanju boste spoznali in si ogledali naslednje kraje: Maribor, Varaždin, Osijek, Novi Sad, Beograd (kjer bo tudi ogled mesta in vožnja z gliserjem po Donavi do velike elektrarne Derdap in nazaj), Kragujevac, Kraljevo, Niš, Skopje, Tetovo, Veleš, Bitola, Prespansko jezero, Ohrid (na programu je ogled mesta in Ohridskega jezera), Kosovo polje, Budva, Boka Kotorska, Dubrovnik, Metković, Mostar, Sarajevo, Travnik, Jajce, Drvar, Bihač, Plitvice, Zagreb in Ljubljano. Po mestih, kjer je predviden ogled, vas bodo vodili izkušeni lokalni vodiči, tako da boste podrobneje spoznali starejšo in mlajšo zgodovino teh krajev.

Potovanje, ki se bo pričelo v soboto 29. aprila in končalo v sredo 10. maja 1978, bo potekalo iz Celovca preko navedenih mest in nazaj v Celovec z avtobusom.

Cena potovanja po Jugoslaviji znaša 4900 šilingov na osebo. Naprošamo vse zainteresirane krožnega potovanja po Jugoslaviji, še posebno lanskoletne udeležence izleta na Poljsko in Češko, naj o tem potovanju obvestijo tudi svoje prijatelje in znance.

Prijave pošljite kar najhitreje pisмено na naslov: Zveza koroških partizanov, Spitalgasse 12/III. 9020 Celovec-Klagenfurt ali po telefonu (0 42 22) 85 2 35.

Prijave sprejemamo do 17. aprila vsak dan razen sobote in nedelje od 8. do 16. ure.

Zveza koroških partizanov

V A B I L O

Letos poteka že 35 let smrti narodnega heroja Franca Pasterka-Lenarta. V počastitev obletnice njegove smrti bo Zveza koroških partizanov priredila

spominsko svečanost

ki bo v nedeljo 9. aprila s pričetkom ob 11. uri dopoldne na pokopališču v Železni Kapli.

Na sporedu bo: Polaganje vencev ob spremljavi pesmi „Kot žrtve ste padli v borbi za nas“, govori, zborovske pesmi in recitacije

Poklonimo se njihovemu spominu! Zveza koroških partizanov

35-letnica smrti narodnega heroja Franca Pasterka-Lenarta

Koroški Slovenci premoremo kar dva narodna heroja — Matija Verdника-Tomaža in Franca Pasterka-Lenarta. Za oba je skupno, da sta junaško padla v boju z nemškimi fašisti — Verdnik v Rožu, Pasterk pa v Meziški dolini. Februarja smo se na sveškem pokopališču spominjali Tomaža Verdника, tokrat ob 35-letnici smrti pa se spominjamo Franca Pasterka je bil že pred vojno znan kot zaveden Slovenec in taljona.

V noči od 3. na 4. april 1943 je na čelu bataljona skupno s tedanjim bataljonskim političnim komisarjem Borisom Čizmekom-Borom napadel in zasedel kraj Mežico. V tej borbi je bil komandant France Pasterk smrtno ranjen. Njegova junaška smrt je močno odjeknila ne samo med koroškimi partizani temveč tudi po vsej Koroški.

France Pasterk je bil že pred vojno znan kot zaveden Slovenec in prosvetaš. Bil je navdušen pevec in odličen igralec ter tako v domačem prosvetnem društvu „Zarja“ v Železni Kapli gonilna sila prosvetne dejavnosti. Po priključitvi Avstrije k fašistični Nemčiji je moral v nemško vojsko iz katere pa je že oktobra 1942 pobegnil v partizane na Gorenjsko, kjer se je izkazal za izredno hrabrega borca. V neki akciji je z enim samim tovarišem razorožil 15-člansko posadko in zaplenil mnogo orožja. Čeprav je v nekem boju zgubil oko, se je z različitim ocesom boril naprej. Zaradi izrednega junaštva, ga je nadrejeni štab poslal na Koroško, kjer je bil potem imenovan za komandanta I. koroškega partizanskega bataljona. V Meziški na Koroškem je prenehalo biti srce tega velikega koroškega rodoljuba, katerega truplo so pokopali na pokopališču v Meziči. Po vojni so na pobudo Zveze koroških partizanov posmrtno ostanke prepeljali na domače pokopališče v Železno Kaplo, kjer je našel svoje poslednje počivališče. Za izredno hrabrost je bil France Pasterk-Lenart po vojni posthumno imenovan za narodnega heroja, kar je najvišje priznanje v boju zoper fašističnega okupatorja.

V nedeljo 9. aprila ob priložnosti posebne svečanosti, ki bo ob 11. uri na pokopališču v Železni Kapli, se bomo ob 35-letnici njegove smrti s ponosom spominjali tega velikega sina Koroške.

Tečaj slovenščine tudi v Žabnicah

Ze večkrat smo poročali, da so se v Kanalski dolini pod Višarjami in Mangartom spet začeli prebujati Slovenci. Po prvi svetovni vojni so zmagovalci ta svet podarili Italiji za njen vstop proti Avstro-ogrski. S tem so bili Slovenci te dežele odrezani od Celovca in ozemlja h kateremu so pripadali nad tisoč let. Pod fašistično Italijo so Slovence precej zdecimiral. Kljub temu so preživeli tisti čas. Zopet se oglašajo v Kanalski dolini slovenska pesem in tudi slovenska beseda se uveljavlja, sicer ne po zaslugi državnih oblasti, temveč po zaslugi dveh srčnih mož, župnika Maria Gariupa in profesorja Salvatorea Venosti, ki skupaj orjeta njivo narodnega osveščanja v Kanalski dolini. Žarišče tega osveščanja je v Ukvah. Tam so po potresu začeli graditi novo šolo in sicer s finančno pomočjo italijanske in avstrijske Tirolske. Kanalciani se upravičeno sprašujejo ali bo v tej šoli tudi kaj prostora za slovenski jezik. Ko je ukljanski župnik Gariup začel v šoli poučevati slovenščino, ga je tamošnja učiteljica napodila z otroci vred iz šole. Med njima je prišlo do procesa. Ob podpori demokratične javnosti v Italiji je slovenščini le bil zagotovljen obstoj, tako da sedaj otroke učijo slovensko v prostorih ukljanske mlekarne. Za Ukvami pa so se opogumili

s tečajem slovenščine tudi v Žabnicah, ki se odvija v sobi žabniškega župnišča. K tečaju se je prijavilo 12 učencev, ki obiskujejo srednjo šolo na Trbižu in bi se radi naučili tudi knjižnega materinega jezika. Kot v Ukvah tako poučuje prof. Venosi tudi v Žabnicah slovenščino in s tem pomaga ohraniti in uveljaviti materinski jezik v Kanalski dolini.

V veliko podporo Slovincem v Kanalski dolini je tudi sprejem slovenske TV preko pretvornika na Peči. Lep sprejem imajo v Trbižu in Žabnicah v Ukve pa valovi slovenske televizije ne segajo. Za sprejem v Ukvah bi bil potreben en vmesni relejni pretvornik.

MIKLOVA ZALA
ob 500-letnici turških vpadov
in 75-letnici ustanovitve
SPD „Rož“

v soboto 1. aprila ob 19.30
uri in v nedeljo 2. aprila ob
19.30 uri v farni dvorani v
Št. Jakobu v Rožu.

Nastopajo igralci SPD „Rož“
iz Št. Jakoba v Rožu v režiji
Petra Slickra. Prodaja vstopnic
1 uro pred predstavama.

Prisrčno vabljeni!

SPD „Jepa-Baško jezero“ z uspehom izvedlo srečanje tamburašev

Slovensko prosvetno društvo „Jepa-Baško jezero“ v Ločah je preteklo nedeljo organiziralo svojo prvo večjo prireditev v letošnjem letu. Pod naslovom „Srečanje tamburašev“ se je na velikonočno nedeljo v tamošnjem Kulturnem domu zvrstilo nekaj tamburaških ansamblov ter dva pevski zbori.

Čeprav na ta dan prireditve niso v navadi, so ljubitelji glasbe in petja dvorano napolnili do zadnjega kotička, kar je tembolj razveseljivo. Govornik društva Joško Wrolich je v kratkem pozdravnem govoru orisal nastanek domačega društvenega tamburaškega ansambla. Pri tem je naglasil širokogrudno podporo osrednjih kulturnih organizacij ter ob tej priložnosti izrekel tudi zahvalo društva. Govornik pa je tudi povedal, da si bo

društvo prizadevalo, da bi srečanje tamburašev v Ločah postalo tradicionalno. Zapisali pa je treba še, da je med številnimi obiskovalci pozdravil konzula SFRJ v Celovcu Petra Župančiča, predsednika in tajnika Slovenske prosvetne zveze Valentina Polanška, in Andreja Koka, zastopnika Krščanske kulturne zveze Joška Kovačiča ter zastopnike občinskega odbora.

S sporedom so pričeli domači tamburaši pod vodstvom Erike Wrolich. Njihov nastop je občinstvo skrbno spremljalo in bilo tudi prijetno presenečeno. Po komaj štirimesečnem delovanju so se domači tamburaši dobro odrezali tako v prvem kot v drugem delu sporeda. Mlade tamburaše iz Hodiš, ki jih vodi Dorica Sabotnik, poznamo še iz prejšnjih nastopov in so tudi to-

krat navdušili. Posebno glasbeno doživetje pa so bili tamburaši iz Reteč na Gorenjskem. Pod vodstvom Franca Ranta so dovršeno izvajali zahtevne skladbe znanih svetovnih glasbenikov. Njihovo izvajanje v dveh in skupnem ansamblu je gotovo ugajalo tudi še tako kritičnemu poslušalcu.

Med posameznimi tamburaškimi točkami pa sta nastopala moški pevski zbor Graških študentov pod vodstvom Aleša Schusterja in meščani pevski zbor SPD „Rož“ iz Šentjakoba v Rožu pod vodstvom Lajka Milisavljeviča. Oba zbori sta izvajala zahtevne pesmi, slednji je izvedel spored, s katerim bo ta mesec sodeloval na tekmovanju pevskih zborov v Mariboru.

Tako je nedeljska prireditev v Ločah brez dvoma našla med publiko dober odmev. Pri tem je treba izreči besedo priznanja organizatorjem prireditve, ki so se res potrudili, da je prvo srečanje tamburašev v Ločah uspelo. Obiskovalci so dobili v roke razmnožen spored, vrhu tega pa je posamezne točke še sproti napovedoval Janko Zerzer.

Ob koncu naj bo še zapisano, da je vodja gostov iz Reteč Franc Rant spregovoril tudi pozdravne besede in pri tem izrazil zadovoljstvo nad navezanimi stiki, ki so tako za koroške Slovence kot za matični narod koristni in potrebni. Tovarš Rant je med našimi tamburaši dobro znan kot mentor, ki je našim tamburaškim zborom s svojimi bogatimi izkušnjami stal ob strani. Zato mu velja iskrena zahvala.

Uspešna dejavnost škocijanske mladine

Zveza slovenske mladine v Škocijanu, ki ima trenutno 62 članov, je v zimskem času organizirala plesni tečaj. Kurjene prostore nam je dala na razpolago družina Wulfe na Veselah. Udeležba tečaja je bila velika, saj se je prijavilo kar 40 mladincev. Zadnji plesni tečaj je bil pred dvema letoma in zaradi tega lahko res trdimo, da je bila udeležba presenetljivo visoka. Zelo nas je veselilo, da je bil tovarš Stumberger iz Velenja pripravljen voditi ta tečaj. Z velikim strokovnim znanjem in požrtvovanjem nas je vodil po parketu. On je tudi, in zato smo mu vsi hvaležni, med odmorom mnogo predaval o zgodovini našega naroda, kar je bilo za udeležence tečaja velikega pomena. V roku dveh mesecev smo se naučili desetih različnih plesov in na zaključni večer povabili naše starše, da so se prepričali o našem znanju.

K temu bi še dodal, da so se udeležili plesnega tečaja tudi taki mladinci, ki se kulturno ali politično še niso udeleževali v domačem društvu. S tem hočem povedati, da je ena bisulvenih nalog ZSM, pridobiti in vključiti take mladince v našo kulturno in politično delo.

Všek te akcije je bil skupni izlet v Maribor, kjer smo bili gostje Občinske skupnosti. Po pristrčnem pozdravu zastopnika občine tov. Milana Zorca, smo si najprej ogledali muzej Osvobodilne fronte Koroške in Štajerske. Nato smo se podali v tamkajšno vinski klet in poskusili odlično štajersko vino. Tam nas je sprejel tudi predsednik občine Vilja Rode. K ogledu tovarne

avtomobilov v Mariboru (TAM) nas je tudi spremljala skupina ZSMS občine Maribor. Pred tovarno nas je sprejela delegacija tovarne, med njimi tudi predsednik ZSMS TAM Radenko Matič. V sejni sobi tovarne nam je dala tovarišica iz propagandnega oddelka pregled delovanja TAM-a. V dveh urah, ki smo jih imeli na razpolago, nismo bili v stanju obhodi vse oddelke, saj je v TAM-u zaposlenih 8500 delavcev. Pred odhodom na Pohorje smo navezali prijateljske stike z mladimi nastavljenici tovarne TAM. Povezali smo jih na mladinski festival, oni pa nas na dvodnevni pohod po Štajerski in Koroški.

V hotelu Arih na Pohorju so nas nato odlično pogostili in popili smo še nekaj kapljic, katerih kvaliteto smo spoznali že v vinski kleti! Kolektiv hotela je poskrbel za glasbo mi pa za ples.

Delegacija občine Maribor nas je ob slovesu povabila na ponovni obisk Maribora. Zastopnik ZSM Škocijan se je v imenu naših mladincev zahvalil zastopnikom Mariborske občine in poudaril gostoljubnost Mariborčanov.

Na polni domov smo v avtobusu veselo razpoloženi zapeli naše ljudske in borbene pesmi. Prijazni šofer je pospešil brzino, tako da smo se še skupno mogli udeležiti igre v št. Primožu.

Vsi udeleženci plesnega tečaja, so pristrčno zahvaljujejo vsem tistim, ki so omogočili plesni tečaj in izlet, ki nam bosta ostala še dolgo v prijetnem spominu.

Marko

Slovensko kulturno društvo v Globasnici vabi v okviru praznovanja 75-letnice obstoja na

POMLADANSKI KONCERT

v soboto 1. aprila ob 19.30 uri pri Šoštarju v Globasnici. Gostuje DPD Svoboda Liboje.

Sodeluje: priznana godba na pihala, moški pevski zbor Liboje in narodnozabavni ansambel „Veseli Libojčani“.

Sledi ples! Pristrčno vabljen!

Zveza slovenske mladine vabi na **mladinski festival**
ki bo v soboto 8. aprila 1978 ob 19.30 uri pri Šoštarju v Globasnici
Nastopali bodo:

Ansambel „PEPEL IN KRI“ solisti — Ditka Haberl, Oto Pestner, Edvin Fliser ter domači interpreti

Po koncertu igra ansambel „PEPEL IN KRI“ za ples

Pristrčno vabljen!

Ledince - Zgornje Borovlje

Medtem ko nam je letos smrt skozi tedne prizanašala pa smo sredi marca tekem enega tedna imeli kar dva pogreba.

V starosti 74 let je po daljšem bolehanju na posledicah srčne hibe umrl trgovec in kmet Heinrich Schreier v Ledincah. Bil je nemškega rodu. Pred več desetletji se je priženil na Ledince (vzel je Hajnzelnovo za ženo) in začel s trgovino. Ker je bil zelo marljiv in tudi podjeten je kmalu zgradil veliko hišo in lepo gospodarsko poslopje ter v poletnih mesecih oddajal tujske sobe. Pokojni je bil zelo prijazen in srpen do pripadnikov naše narodne skupnosti, to je pokazal tudi v tistih težkih časih, ko so poglani naše ljudi z rodne grude.

Pogrebne obrede je ob asistenci domačega župnika opravil kanonik Rafko Lešnik iz Ljubljane (pravzaprav ledinski domačin, saj so starši bili doma v Ledincah). V jedrnatih in v srce segajočih besedah se je poslovil od rajnega „Heinza“ — tako smo ga namreč vsi imenovali; moški zbor SPD „Jepa-Baško jezero“ in nemški mešani zbor pa sta v slovo zapela pesmi žalostinke.

Po daljši bolezni je v 84. letu starosti umrla Marija Zeichen p. d. Primijeve mati iz Zgornjih Borovelj. Bila je zavedna Slovenka. V njenem življenju je doživela tri težke udarce, ki jih je težko prenašala vse življenje. Prvi udarec je bil, da je ohromel njen mož in da so se s tem pojavile določene težave. Med vojno so ji odvedli v kacet Dachau njenega edinega sina kaplana Rudija Zeichna, tretji udarec pa je bil, da se je sin sicer srečno vrnil iz taborišča smrti, vendar je le kratko užival svobodo, ker je v prometni nesreči zgubil življenje. V Vrbi ga je namreč do smrti povozil pripadnik angleške zasedbene sile. Z njim smo takrat izgubili enega najbolj priljubljenih duhovnikov na Koroškem.

Medtem ko se je od Primijeve matere poslovil hodiški župnik Lovro Kaselj, ki je bil tudi osebni prijatelj Primijeve družine, je pa pogrebne obrede ob asistenci sedmih duhovnikov na pokopališču pod Pečnico opravil dekan dr. Hornböck. V slovo je zapel tudi cerkveni mešani zbor pod vodstvom Martina Ressmanna. Sorodnikom, ki so Primijevi mami tako lepo stregli kot lastni otroci, naj velja naše iskreno sožalje.

JANEZ ŠVAJNCER

13

Pridi k potoku

Zate sem se bal le zato, da si ne bi po nepotrebnem pokvaril položaja. Priznaj, da ti nič ne manjka!

„Takole ocenjujete položaj vi, tovarš ravnatelj. Mislite, da ste nezmotljivi? O ne! Zato mi tudi ne morete prepovedati, da si sam ustvarim mnenje. V šali si privoščim tudi mnenje, da sem pripravljen oditi čez mejo.“

„Neokusna šala.“

„Za vas, zame je le prilika, da spravim družbo do smeha. Tilda in Manka sta odpirali usta ko riba v kalni vodi. Zdelo se jima je duhovito, kar sem natresel Ferencu.“

Čutim, da bom moral izbirati besede. Šaljivec ni zmeraj zaželen. Večina poslušalcev ga razume po svoje in zato se podaja v nevarnost, da se mu za hrbtom naberejo sovražniki.

Dekleti sem hotel zabavati. Če tudi na račun norčevanja iz Ferenc in njegove naivnosti. Spoznal sem ga na mah, da caplja za mano. Ne domišljam si in ne sklicujem se na svojo izobrazbo, ampak obrnil bi ga lahko kot kurje peresce.

Ta revež z misljo ne seže niti čez domači prag. Ni mi ušlo, da si je pomagal iz zadrege z markami. Nenehno jih je imel v ustih, kakor da se bo svet nehal, če se mu bo spraznila denarnica.

Ze imam rajši njegovo dekle Tildo, naravna je in iskrena. Pove, kar ji pride na jezik, četudi je to pripisati njeni zapanosti, kar je med nami pokazala s pretiranim zehanjem. Tako je odpirala usta, da je še mene potegnila za sabo. Natakarijo Manko tudi, samo ona si je položila roko na usta. Tilda pa niti tega ni upoštevala. Vsaj glede tega je izredno podobna Ferencu.

Naj ga ima, ne bom mu je speljal. Ker se je že nekoliko

odmaknil čas, se mi zmeraj bolj jasni, da sem bil zares v Karbovi gostilni.

Je že mogoče, da sem se neotesano vedel, toliko pa vendarle ne, da bi moral dobiti cvek iz vedenja.

Tovarš ravnatelj, bodite mi prizanesljivi! Zmeraj govorite, da ste izkušeni. Življenja imate zares kar precej v vseh udih, ni pa še rečeno, da ne bi poskusili razumeti mlajšega od sebe, v tem primeru mene.“

„Ta stran je že višje ocenjena,“ je prizanesljivo pritrdil ravnatelj Gvido Zorec, vstal in zaklenil pisalno mizo. „Nesmiselno je nadaljevati v to smer. Stvar sem razčistil in nimam več nobenih pripomb. Skušaj sprejeti moje pripombe za dobronamerne.“

„Spis je odložen v predal.“ Gregor Šipek je zavihal nos in mrel z ustnicami, ko je odšel iz pisarne.

V zbornici so se učiteljice zdrznile in Špela Hreščak je takoj izvrgla: „Kaj je s tabo, Gregor? Nisi na paši. Pazi malo na svoje korake. Hodiš in butaš po tleh, da se majejo mize in stoli.“

„In ti,“ je vrnil Gregor Šipek in se razvnel: „Pristavila si svoj piskrček. Preblizu si ga potisnila, da je steklo čez rob. Ni priporočljivo pretiravati. Nikar me ne glej zabodeno. Pojezikala si ravnatelj in hotela izzvati preprič med nama. Ni se ti posrečilo. O pravem času sem te spregledal, zato bom dvakrat premislil, preden ti bom kaj povedal.“

Skoroda bi lahko rekel, da sem ti zaupal. Ženska in mati v zrelih letih. Preudarna in pripravljena svetovati.

Ti pa si odrfrela s toplim jezikom k našemu šefu! Ne maram paplotništva. Sem za odprt dvoboj. Potegniva meče in se dajva. Boljši zmaga, poraženi se vda.“

Špela Hreščak je drhtela in čutila nevarno ost, ki jo ji je nastavil Gregor Šipek. Naj bi se spoprijela z njim? Oklevala je in se prepustila hladnemu razumu. Nikar začeti razpihovati dosedanega miru. Torej se je zelo ustela, v tem navideznem pohlevnežu je skrita zloba. Je že pokazal rožičke. Kako bulji vanjo, da ne prenese njegovega pogleda.

„Špela, si slišala?“ se je oglasila Marija Celec. „Ne boš nič rekla v svojo obrambo? Kako mu lahko dovoliš, da te

napada? Zalil te je, zato mu povej, kar mu gre. Brez vzroka se zaletava v tebe.“

Štefka Vranc je vzdihnila: „Blažen mir smo imele, dokler smo bile same. Moške hlače nam že kažejo vraga.“

„Phh,“ je zamomljala Zinka Meglič, Dragica Flis pa je pobrala dnevnik in odvihrala iz zbornice. Potegnila je še druge s stolov in že so odhitele.

„Pa imam dovolj prostora in zraka,“ je zmagovalno rekel Gregor Šipek, se spustil na stol in iztegnil noge po tleh. Kmalu jih je položil na mizo. V tem položaju ga je našla hišnica Hilda Frecko.

„Oprostite, vi ste še tu? Ravno vas iščem. Ferenc Palir mi je naročil, naj vam povem, da čaka v točilnici pri polnem litru vina in bi rad pil na zdravje. Ure se mu iztekajo, pa vas še hoče imeti ob sebi.“ Hišnica se je zasmejala. „Hehe, ta mrha mi ni ponudil niti kaplje. Prekletu se je zmotil, če si je zabil v glavo, da se mi bo povetil nos. Toliko fičnikov imam v žepu, da si lahko kupim sama. Sem mu tudi rekla in ga spravila v zadrego. O ne, zdaj je prepozno, sem mu zabrusila, ko me je povabil k mizi.“

Gregor Šipek je močno vdihnil zrak. „Name čaka v točilnici? Ta se tudi spreminja ko aprilsko vreme. Zakaj me pa prej, ko je bil pri našem ravnatelju ni povabil?“

„Ni hotel, ravnatelj nima rad tega.“

„Morda ste pogodili tarčo. Ferenc je takten, a ne?“

„Ne vem, ne vem, ne hodim za njim, jaz sem vam samo povedala, kar mi je naročil.“ Hišnica se je zadnički pomaknila skozi vrata.

Gregor Šipek je že bil na tem, da smukne k prijatelju, popije kozarec, dva in se vrne na šolo. Odhod so mu preprečili šolarji. Kar trije so prišli iz učilnice in ga nagovorili kot delegacija. Največji, Palko je rekel:

„Tovarš učitelj, zvonilo je in mi čakamo na vas, da se pokažete v razredu.“

„No ja, že grem,“ je odgovoril Gregor Šipek in pogoltnil slino. Pridružil se jim je in vprašal: „Kdo vas je poslal k meni? Ali ste se kar sami zmenili?“

(Nadaljevanje iz zadnje številke)

Utravistična šola je prisiljevala otroke slovenskega materinega jezika, da so se učili nemščine, kajti le v prvih letnikih naj bi na teh šolah uporabljali slovenščino kot učni jezik. Dejansko pa je bilo tako, da so slovenščino zlorabljali kot sredstvo za hitrejšo germanizacijo otrok. Tako utravistična šola kot njena nadzorna oblast nista bili veliko vredni, ugotavlja Rudolf Vouk.⁷² Tip utravistične šole so koroške oblasti utemeljevale pod pretežno civilizatoričnih in gospodarskih potreb in nagibov.⁷³ Vse interpelacije slovenskih poslancev v dunajskem parlamentu so morale zaradi političnih in gospodarskih ciljev nemškonacionalističnega gibanja, ki je imelo izrazito imperalistične težnje, propasti. Edini namen utravistične šole je bil, da čimprej germanizira šoloobvezne otroke slovenskega materinega jezika. Absolvence gimnazij, učiteljska in univerz je prisilila gospodarska in politična situacija, da so se prilagajali in prilagodili.

Utravistično šolo so zagovarjali predvsem tisti krogi, za katere Fran Zwitter⁷⁴ ugotavlja, da so v prvi republiki volili stranko t. i. „Landbunda.“ Bili so to premožnejši kmetje, mali vaški trgovci in drugi vaški mogotci. Ti so protivili tudi načelu, da objektivni znaki določajo narodno pripadnost in zastopali v neki meri „priznavalno načelo“⁷⁵ ter v zvezi s šolo dosledno trdili, da koroški Slovenci ne razumejo „novoslovenskega jezika“, čeprav so se ga pri svojih propagandistično-publicističnih prizadevanjih sami posluževali.

Vse interpelacije slovenskih predstavnikov so zahtevale upoštevanje slovenščine kot učnega jezika; seveda vemo, da so se koroški Slovenci pozneje zadovoljili v nekaterih primerih z manjšimi koncesijami s strani oblasti. Anton Janežič je 1861 stavil vprašanje, koliko ljudske šole narodu koristijo, koliko so koristile omiki slovenskega naroda in jezika. V „Prijazni besedici slovenskim učiteljem“ pravi: „Z žalostnim sercom mora vsak nepristranski domorodec spoznati, da nam naše ljudske šole niso donesle tistega žlahtnega sadu, ki ga gre po vsi pravici od njih pričakovati. Izneverile so se svojemu narodu, postale so nenarodne, zato niso mogle pogrniti korenin med narodom, da bi mu bile na časno in večno srečo. Kjer zanemarja šola svoj pravi cilj in konec, ki edino obstoji v izobraževanju in požlahtnovanju uma in serca ljudskega; kjer so potrebne znanja in vednosti malim otročičem v tujem, jim še nerazumljivem jeziku razlagajo; kjer učiteljeva prizadeva za šolsko mladino ne seže dalje kakor do tesnih mej šolske izbe; tam, ljubi moj prijatelj, ne moreš upati blagoslovljene žetve za ljubo mladino; v tacih šolah se bo malo priredilo pridnih kristjanov, še manj pa pridnih državljanov, katerih serca bi gorela za svoj narod in za svojo domovino. Da bodo postale naše šole v resnici nevsahljiv vir sreče in blagoslova za narod in državo, je pred vsem drugim potrebno, ljubi moj šolnik! da postaneš:

- a) pravi narodski učitelj!

Um in serce človeško se more navadno le v domači besedi izobraziti in požlahtniti, v besedi materni, ki ima največ moči nad človeškim sercom. Domača beseda se bo serca naše mladine prijemala in šolski nauk bo šel spešno od rok, da bo veselje za učitelja in za učence. Naj bo torej za slovenske otročiče šolski nauk v ljudski šoli skoz in skoz slovenski slovnici.“⁷⁶

Utravistična šola se je od tega gledanja Antona Janežiča vedno bolj oddaljevala. Zahteva 97 slovenskih katehetov leta 1878 po večjem upoštevanju slovenščine je propadla.

Po ustanovitvi lista „Mir“ in ob večjem trudu Andreja Einspielerja je poslanec Josip Vošnjak 2. marca 1882 prebral v poslanski zbornici dunajskega parlamenta interpelacijo, kjer je posvetil največ pozornosti problematiki utravističnega šolstva na Koroškem.⁷⁷ Znano je, da je material za interpelacijo v zbornici zbral

Andrej Einspieler in da se je Vošnjak pred odhodom na Dunaj zadrževal nekaj časa v Celovcu. Andrej Einspieler je prav v začetku leta 1882 stopil v pokoj in se mu ni več bilo treba bati represij s strani koroških oblasti. Vošnjak se je v interpelaciji dotaknil tistega povpraševanja občin, na osnovi katerega je deželna šolska oblast vzpostavila utravistično šolo, in omenil tudi vlogo slovenskih katehetov. Vošnjak je poudaril, da so se občine takrat izrekle za nemščino kot učni predmet, ne pa za

kar je seveda zelo dragocen podatek, ki ga zamolčuje vsa tozadevna literatura.

Interpelacija Josipa Vošnjaka je naletela v nemškem časopisu na žolčen odmev. Za stike Josipa Vošnjaka z Andrejem Einspielerjem se je brez uspeha pozanimal tudi deželni predsednik, ki so mu delali preglavico zlasti točni podatki Vošnjakove interpelacije.

Deželni šolski svet je na interpelacijo Josipa Vošnjaka in na poznejšo interpelacijo Poklukarja poslal

učenu nemščine kot izpopolnjevanju v materinem jeziku, kar je Anton Janežič zahteval že dolga leta prej: „Dokler si tvoj učenec ni pridobil popolnega znanja svoje materinščine, ne muči ga s tujim jezikom; šele na tej trdni podlagi moreš spešno, toda počasi dalje zidati, svoje učence v višem razredu tudi nekaj s tujim jezikom soznani, da se ga pozneje v življenju priučijo v ljudski šoli se ga še nikdo ni izučil. Dosti si opravil in očitne pohvale si vreden, če si naučil svoje učence više-

Interpelacije slovenskih poslancev v poslanski zbornici na Dunaju so se vrstile. Prihajale so prošnje občinskih odborov, krajevnih šolskih svetov in skupin prebivalstva. Leta 1887 je poslanec Hren vložil pri šolskem odboru državnega zbora kar 104 prošnje te vrste, vendar do njihovega reševanja ni prišlo. Z ustanovitvijo katoliškega političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem so se prizadevanja koroških Slovencev na šolskem področju še stopnjevala. Leta 1891 je bila v Celovcu izdelana spomenica in izročena ministru Gautschu, v kateri pojasnjujejo koroški Slovenci svoje stališče do šolskega vprašanja. Novembra 1891 je prišlo v poslanski zbornici do debate o koroških razmerah in v teku te debate je minister za bogočastje in pouk Gautsch povzel besedo in povedal, kje je bistvo oziroma vzrok razmer na Koroškem: „Morda ne bi bilo povsem neprimerno vprašanje, kako je prišlo do tega, da je Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem v Celovcu postalo zbirališče prošnji iz 33 občin, ki se tičejo organizacije šolstva. Jaz tega vprašanja ne bom postavil. Domnevam, da bo to vprašanje postavljeno kje drugje, kjer morejo ne samo dati pravičen odgovor, temveč tudi ukreniti, kar je potrebno.“ S stališča mojega resorja pa si ne morem kaj, da bi ne napravil nekaj pripomb. — Če pregledujemo vse te prošnje in vse tisto, kar se dogaja v koroškem šolstvu, bi se nam lahko skoraj zdelo, da imamo opraviti tudi z nekimi načrtnim delovanjem, ki more biti mirnemu sožitju obeh narodnosti v deželi kakor tudi gojitvi in znanju nemškega jezika le v škodo. — Znanje vsem izobražencem razumljivega idioma, to je znanje nemškega jezika, pa spada v Avstriji k neizogibnim nujnostim... Toda, gospodje, poleg tega je treba upoštevati še posebne koroške razmere. Vsi poznavalci koroških razmer — Nemci in Slovenci... se strinjajo v tem, da je za koroške Slovence znanje nemškega jezika nujno potrebno tudi iz gospodarskih razlogov.“ (Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates im Jahre 1891, III. Band, Wien 1892, 3079).

To je bila šola brez učnega načrta za slovenski jezik. Tukaj ne moremo navedeno obravnavati problematike vzgoje učiteljskega naraščaja ter učnih knjig in pripomočkov. Velja le poudariti, da je Preschernov abecednik naletel na ostro kritiko. Na učiteljsku so pa skrbeli za to, da so slovenski gojenci čimprej postali Nemcem prijazni Slovenci in kot taki po končanem šolanju delovali na slovenskem ozemlju na Koroškem, kjer so bili dostikrat kontrahent nacionalno zavednega duhovnika.

Edini rezultat dolgoletnega boja za slovenski učni jezik na ljudskih šolah v slovenskem delu Koroške je bil odlok ministrstva za bogočastje in uk, ki je nalagal koroškemu deželnemu šolskemu svetu dolžnost, „da je treba otroke v prvem in drugem šolskem letu uvesti v nemški in slovenski jezik, od tretjega šolskega leta dalje pa naj se poučuje slovenščina v vseh oddelkih po tri ure na teden. Na višji stopnji je treba pri teh učnih urah poleg branja, slovnice, pravopisa in pismenih nalog ponavljati snov, ki so se je učenci naučili pri nemških učnih urah, posebno tudi računstvo in zemljepis.“⁸⁴ V tej zvezi je deželni šolski svet spet izdal specialni učni načrt za utravistične šole (Spezial-Lehrplan für den Unterricht in der slowenischen Sprache an den utraquistischen Volksschulen in Kärnten) in ga razglasil v navodilu, ki nikakor ni zadostovalo oz. odgovarjalo odloku ministrstva.

(Dalje v prihodnji številki)

Zgodovina šolstva na južnem Koroškem

nemščino kot učni jezik. Pri tem se je skliceval na vlogo občinskega vodstva v Svečah z dne 24. oktobra 1869 ter na tozadevne vloge občin Sentjakob, Kazaze in Jezersko.

Ze samo vloge teh občin so bile dovolj, da je Vošnjak lahko podrl trditve vodstev nekaterih občin. Kot je bilo pričakovati, je deželni šolski svet vse te vloge odklonil in odločil, da vse ostane po starem. Učitelji naj bi najkasneje po Veliki noči začeli s poukom v nemščini, s tem bodo, tako je menil deželni šolski svet, otroci pridobili množico besed in stavkov ter spretnost v učnem jeziku, tako da z nemščino kot učnim jezikom ne bodo imeli več težav.⁷⁸

Kateheti so v svoji vlogi poudarili, „da se ljudska šola ne sme ponižati v nekakšno ustanovo za učenje jezika (Sprachlehranstalt), kajti njen osnovni namen mora biti izobrazba.“⁷⁹ Prošnjo katehetov je podprl s peticijo na prosvetno ministrstvo krški škof Wiery; v njej je prosil, „naj ministrstvo izda za vsa slovenska in jezikovno mešana šolska okrožja veljavne uredbe, po katerih slovenščina ne bi bila več fakultativni, ampak obvezni predmet z določenim številom učnih ur.“⁸⁰ Nekaj let prej pa je tudi skupina učiteljev zahtevala upoštevanje slovenskega učnega jezika,

ministrstvu za bogočastje in uk svoje stališče, ki ga Wutte imenuje „blesteč zagovor“⁸¹ („glänzende Rechtfertigung“) utravistične šole. Pri tem seveda ne moremo prezreti dejstva, da je ta „blesteči zagovor“ ponavljanje starih tez iz leta 1866 oz. 1867. Gotovo pa je, da deželni šolski svet ni odgovoril na bistvo interpelacij in je ubral pot, ki je zelo problematična. Od deželnega zbora si je pustil že predhodno izstaviti spričevalo, da je prebivalstvo zadovoljno s šolsko ureditvijo in da ne želi druge. Tako v deželnem zboru kot v deželnem šolskem svetu pa so vladali „nemški nacionalci“ z absolutno večino. V poročilih deželnega šolskega sveta ministrstvu tudi ne manjka namig na spodnještajerskega in kranjskega hujskača in na koroški „Mir“ ter na okoliščino, da se je z nastopom obeh poslancev začel na Koroškem narodnostni boj. V poznejših stališčih deželnega šolskega sveta zavzema več prostora teza o „novoslovenskem jeziku“ ter o sodelovanju rojenih Slovencev pri organizaciji utravistične šole in sestavljanju učnih knjig.

Tudi na področju šolskih knjig koroški Slovenci niso mogli napredovati. Preschernov abecednik je bil samo deloma slovenski in je bolj služil

ga razreda, da vedo vsakdanje vidne predmete tudi v tujem jeziku imenovati, jim njih lastnosti in potrebne djanja prilagati ter jih v priproste (enojne) stavke skladati; popolnoma si zadostil višji postavi; za tako imenovano „Diktandoschreiben“ si pa ne beli glave, ker samo potrebnemu nauku časa jemlje, koristi pa nobene ne donaja. Ves ta nauk, vse to poimenovanje raznih predmetov in zlaganje enojnih stavkov, pa naj se zgodi brez vsacih bukev in naj kmalo zgine iz naših prvih šol berilo „nemško-slovensko“, ki je že toliko ran vsakemu ljudskemu poduku; čisto slovensko berilo naj stopi na njegovo mesto.“⁸²

Sistematičnega poučevanja slovenščine na utravističnih šolah ni bilo. To je bila šola brez učnega načrta za slovenski jezik. Tukaj ne moremo navedeno obravnavati problematike vzgoje učiteljskega naraščaja ter učnih knjig in pripomočkov. Velja le poudariti, da je Preschernov abecednik naletel na ostro kritiko. Na učiteljsku so pa skrbeli za to, da so slovenski gojenci čimprej postali Nemcem prijazni Slovenci in kot taki po končanem šolanju delovali na slovenskem ozemlju na Koroškem, kjer so bili dostikrat kontrahent nacionalno zavednega duhovnika.

SOZ
združena
podjetja
strojgradnje
o. s. o.

strojgradnja
konstrukcije
in montaža
n. sol. o.
maribor

PROIZVODNI PROGRAM:

- PROJEKTIRANJE, PROIZVODNJA IN MONTAŽA
- IZVAJANJE INŽENIRINGA
- OPREMA ZA ENERGETIKO
- TRANSPORTNE NAPRAVE
- PROCESNA OPREMA
- PREOBLIKOVALNI STROJI
- MONTAŽA INVESTICIJSKE OPREME
- GRADBENI ŽERJAVI IN DVIGALA
- JEKLENE KONSTRUKCIJE
- KMETIJSKA MEHANIZACIJA

72 Rudolf Vouk, Einige Bemerkungen zum Minderheitenschulwesen in Kärnten. V: Slovenski vestnik, 16. 4. 1971, št. 15, str. 5.

73 KLA Präs. Fasz. 76/1425 d 1867.

74 Fran Zwitter, Koroško vprašanje, Ljubljana 1957.

75 Lajze Ude, Zgodovina slov. pouka.

76 Anton Janežič, Prijazne besedice slovenskim učiteljem. V: Kärntnerische Volksschulen — Kalender auf das gemeine Jahr 1861, str. 83-84.

77 Dušan Nečak, Utravistična šola v dunajskem parlamentu. V: Koroški kalendar 1973, str. 54-58.

78 n. n. m.

79 n. n. m.

80 n. n. m.

81 Martin Wutte, Die utraquistische Volksschule, str. 16.

82 Anton Janežič, Prijazna besedica slov. učiteljem, str. 84.

83 Lajze Ude, Zgodovina slovenskega pouka, str. 186, 187.

84 n. n. m. str. 187.

